

Bengt Hjelmqvist - legendarisk biblioteksideoolog

Svensk biblioteksforening delar sedan 1964 ut Bengt Hjelmqvists pris för att belöna framstående insatser på folkbiblioteksområdet. Såväl praktiska som teoretiska insatser, en samlad gärning eller en enstaka prestation kan belönas. Priset kan även ges till flera personer gemensamt eller bibliotek, som i sin verksamhet eller utformning representerar en insats utöver det vanliga. Bengt Hjelmqvists egna insatser för de svenska folkbiblioteken var och är fortfarande utöver det vanliga.

Bengt Hjelmqvist var klassiskt lärd, akademiskt skolad och en stor humanist. Han var född i Lund där fadern var professor och modern barnboksförfattare. Han tillhörde 1920-talets studentgeneration i Lund och ingick i den första berömda kretsen kring studenttidningen Lundagård, med stora humanister som till exempel författaren Hjalmar Gullberg. Ett långt och vitalt liv möjliggjorde också ett unikt perspektiv och deltagande i utvecklingen, genererade ett nytänkande och infallsvinklar bortom rådande normer. Han var också en humoristisk och elegant versmakare. Bengt Hjelmqvist var främst en biblioteksideoolog, en tänkare och ämbetsman verksam under så många decennier att han i stort sett följde och påverkade hela den moderna svenska folkbiblioteksutvecklingen.

Han arbetade på Skolöverstyrelsen från 1939 till 1969. Från bibliotekskonsulent gick han hela vägen till chef och avdelningsdirektör för bibliotekssektionen. Det var decennier då det moderna svenska folkbiblioteket växte och formades och där ny mark bröts. Den som läser någon av hans många artiklar och krönikor i dag slås av den framsynta och ständigt prövande tolkningen av vad ett folkbibliotek är och hur dess uppdrag kan utformas och utvecklas. Med en imponerande klarsyn fångade Bengt Hjelmqvist upp framtidens bibliotek när han diskuterade samtidens bibliotek. I hans bok *Landet Bibliotopia* som kom ut 1954, formulerade Bengt Hjelmqvist en ideal dröm om framtidens bibliotek. Idag har vissa delar av det han föreslog genomförts men andra delar diskuteras fortfarande - vilket visar både hur framsynt och fördomsfri Bengt Hjelmqvist var, och hans förmåga att tidigt identifiera behov. Han föreslog bland annat att böckerna ställs upp efter "intressegrupper" eftersom den stränga systematiken erbjuder svårigheter för otränade besökare, ett förslag som än idag är kontroversiellt.

SVERIGES BIBLIOTEKS UTMÄRKELSER

Svensk biblioteksforening är en ideell, partipolitiskt obunden och fri aktör. Foreningen samlar och verkar för alla typer av bibliotek genom att informera om bibliotek och dess verksamhet, skapa debatt, opinionsbilda samt främja forskning och utveckling.

“Biblioteken tillhör alla” var ett självklart credo för Bengt Hjelmqvist, som i enlighet med detta ofta återkom till öppettiderna: “det skall vara öppet när folk har tid att gå dit”. Han var också en stark förespråkare för närhetsprincipen med utbyggt filialsystem, bokbussar med mera. Han ansåg att en av hörnpelarna i biblioteksverksamheten var litteratur och läsning och var också en medveten förespråkare för att bibliotek skulle vara funktionella och inbjudande. Vid 101 års ålder, vid ett symposium, gjorde han en elegant sammanfattning av politik och bibliotek: “Per Albin Hansson skapade folkhemmet. Vi gjorde biblioteken till samhällets vardagsrum.” Även barnbibliotek var en viktig fråga, “att lära ut konsten att läsa är en av bibliotekets och inte minst barnbibliotekets viktigaste uppgifter”. Skolbibliotekens roll uppmärksammades redan i 1949 års betänkande med ett skarpt förslag: “tillgång till ett skolbibliotek är numera ett ofrånkomligt villkor för att skolan skall kunna fylla sin uppgift. Vi föreslår därför, att skolbiblioteken göres obligatoriska...”

Uttrycket barn av sin tid passar inte särskilt väl in på Bengt Hjelmqvists idéer om bibliotek, han var dessbättre barn av flera tider. Under den aningen reserverade ytan framförde han i sammanhanget djärva tankar, till exempel om ungdomsbibliotek.

Några frågor var återkommande under flera decennier och en del är fortfarande aktuella; samordning av biblioteksverksamheter, eller med dagens ord, nationell biblioteksstrategi, formulerades redan i det statliga betänkandet *Folk- och skolbibliotek, betänkande och förslag av Folkbibliotekssakkunniga, 1949:28*, där Bengt Hjelmqvist var huvudsekreterare.

Bengt Hjelmqvist trodde på framtiden, och framtidens bibliotek i en allt mer svårfångad värld. Hans lika uppfordrande som inspirerande ord från 1969 gäller ännu: “Vi behöver aktiva, livsdugliga bibliotek i en värld som ser ut att bli alltmer komplicerad. /.../ Det bibliotek som kommer är förmodligen – om det nu kommer – inte mycket likt det nuvarande. Kanske heter det inte bibliotek. Det beror på om kommande generationer vill markera ett historiskt samband eller ej. Men också framtiden behöver en institution som kan samla och distribuera informationsmaterial, /.../ en institution som det lönar sig att tro på, som når ut till alla.”

Ett urval befattningar

Bengt Hjelmqvist var 1945–1946 sekreterare i 1944 års folkbildningsutredning, 1946–1949 ledamot av folkbibliotekssakkunniga, 1958–1960 ordförande för 1958 års rationaliseringsutredning vid folkbiblioteken, 1941–1951 styrelseledamot i Sveriges Allmänna Biblioteksforening, nuvarande Svensk biblioteksforening (vice ordförande 1946–1951), 1951–1954 ledamot av Unesco-rådet, blev 1955 vice ordförande, 1963 styrelseordförande i Sveriges författarfond, 1965–1969 ledamot av biblioteksutbildningsutredningen, 1968–1973 expert i 1968 års litteraturutredning,

Text: Marianne Steinsaphir

Svensk
biblioteksforening

World Trade Center D5

Box 70380

107 24 Stockholm

Tel växel: 08-545 132 30

Fax: 08-545 132 31

info@biblioteksforeningen.org

www.biblioteksforeningen.org

facebook.com/Svbiblioteksforening

@SvBib